

TABULATUR FÖR GITARR

av Kenneth Sparr

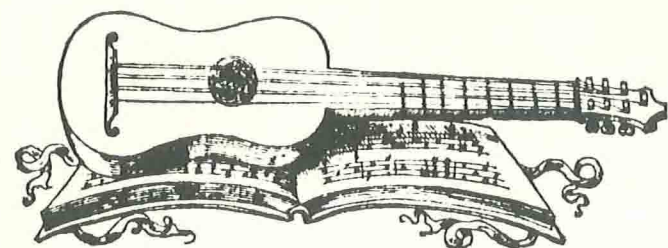
Ungefär 300 gitarrtabulaturer, tryckta eller i handskrift, finns bevarade från mitten av 1500-talet till mitten av 1700-talet. Endast en liten del av detta omfattande musikaliska material återfinns i den moderna gitarr-repertoaren. Orsakerna till detta är många. Gitarren som instrument och dess spelteknik har förändrats avsevärt. Den moderna konsertgitarren

ton-för-ton, melodispel) hänger nära samman med lutans och vihuelans. Det var då också naturligt att för gitarren bruka lutans och vihuelans noteringsätt: tabulaturen. Tabulatur är helt enkelt en greppskrift, som visar var på greppbrädan vänster hands fingrar skall placeras och vilka strängar höger hands fingrar skall anslå. Grundstommen i tabulaturen

annan information: fingrersättning för både vänster och höger hand samt utförandeansvisningar som tex ornamentering. En av tabulaturs nackedelar är att den inte är särskilt lämpad att åskådliggöra en polyfon faktur, men å andra sidan är varken gitarren eller lutan några uttalat "polyfona" instrument.

Den tidigast kända gitarrmusiken finns i Alonso Mudarras vihuelatabulatur från 1546, "Tres Libros de Musica...". Även en annan vihuelatabulatur, Miguel de Fuenllanas "Libro de Musica para Vihuela..." (1554) innehåller musik för gitarr. Det var emellertid fransmännen som under 1500-talet var flitigast med att trycka gitarrtabulaturer. Här finns namn som Guillaume Morlays, Adrian Le Roy, Simon Gorlier, Gregoire Braysing och Albert de Ripe. Över huvud taget är gitarrrepertoaren före 1600 ganska begränsad till omfånget.

Förhållandet blir annorlunda under 1600-talet, som nog kan betecknas som gitarrens första guldålder. Under 1500-talet hade gitarren främst brukats i Spanien och Frankrike, men under 1600-talets första hälft blir den företrädesvis ett italienskt instrument. Både spelteknik och notation förändras radikalt i nära sammanhang med varandra. Som jag nämnt var punteado-tekniken förhärskande under 1500-talet, men Juan Bermudo antyder i sin "Declaration de instrumentos musicales..." (1555) något om en annan spelteknik, rasgueado, och menar att den är "gammaldags". Rasgueado innebär att högra handens fingrar snabbt stryker över flera eller alla korerna i ett ackord. Över huvud taget kommer utvecklingen från polyfon till homofon faktur mycket tydligt till uttryck hos gitarren omkring 1600. Det var då naturligt att pröva om inte notationen kunde förenklas och anpassas till det ackordiska ras-

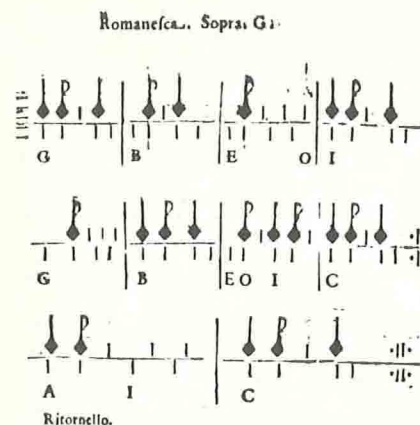
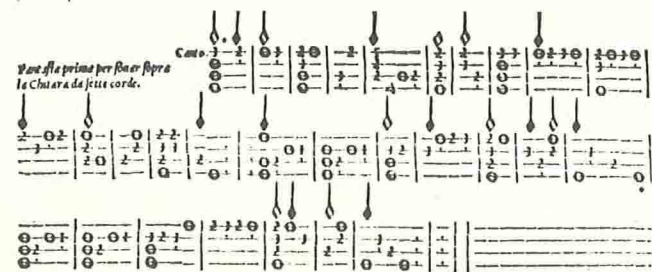
Fyrakorig gitarr avbildad ur Guillaume Morlayes "Le premier livre... De Guiterne" (1552).

har inte så särskilt mycket gemensamt med tex den lilla fyrakoriga renässansgitarren och den moderna högerhandstekniken är väsentligt olik den äldre. Gitarrmusiken mellan 1550 och 1750 är också undantagslöst noterad i tabulatur, ett förhållande som säkert legat hindrande i vägen. En liten del av den äldre musiken för gitarr finns att tillgå i moderna transkriptioner, men på senare år har växt fram ett intresse att återge den gamla gitarrmusiken på tidstrogna instrument och att försöka återskapa en nu försvunnen klangvärld. Vi är här bara i början av en utveckling och jag tror vi kan förvänta oss intressanta resultat, som i sin tur också troligen kommer att påverka de moderna gitarristernas sätt att framföra den äldre repertoaren.

Under 1500-talet var den fyrakoriga gitarren "standard". Både dess repertoar och dess spelteknik (punteado =

jag bortser här från den sk tyska luttabulaturen, som mig veterligt inte använts för gitarr) är horisontella linjer som motsvarar instrumentets strängar, eller med en egentligare benämning, korer. För en fyrakorig gitarr behövs alltså fyra linjer. I det italienska tabulatursystemet anger i regel den översta linjen den lägsta koren och i det franska systemet är det tvärtom. Greppbrädans band anges med bokstäver eller siffror, som placerades mellan eller på de horisontella linjerna. I italiensk tabulatur är 0 (noll) = lös kor, 1 = första bandet, 2 = andra bandet o.s.v. På motsvarande sätt fungerar det franska systemet: a = lös kor, b = första bandet, c = andra bandet o.s.v. Över systemet placerades notvärdena och en indelning skedde med taktstreck, vars innebörd dock inte alltid är identisk med modern notation. Tabulaturen kan också innehålla mycken

Nedan italiensk gitarrtabulatur ur Melchior de Barberis "Opera Intitolata Contina" (1549). Översta horisontella linjen motsvarar den högsta koren som i den franska gitarrtabulaturen (bilden till höger): ur Morlayes "Quatriesme livre... de Guiterne" (1552).

Alfabetotabulatur ur Benedetto Sanseverinos "Intavolatura facile" (1620).

gueado-spelet. Det sk "alfabeto"-systemet introducerades i Girolamo Montesardos "Nuova Inventione d'Intavolatura per sonare li balleti sopra la Chitarra Spagnuola, senza numeri e note" (1606), men redan Juan Carlos y Amat hade varit inne på samma tankegångar i slutet av 1500-talet. Systemet kan enkelt karakteriseras som en ackordgreppskrift. Som namnet antyder användes alfabetets bokstäver som symboler för ackorden: ♣ = e-moll, A = G-dur, B = C-dur, C = D-dur o.s.v. Bokstäverna placerades antingen under eller över en horisontell linje (praxisen varierade) och anslagsarten markerades med små vertikala streck under eller över den horisontella linjen. Befann sig strecket under linjen innebar det anslag från lägsta koren till högsta och befann det sig över linjen innebar det förstas anslag från högsta till lägsta koren. Över systemet placerades sedan notvärdena. Rasgueado-tekniken och alfabeto-notationen kom att få stor genomslagskraft. Mellan 1600 och 1630 utgavs ingen tabulatur för punteado, utan samtliga är noterade i enlighet med alfabeto-principen. Benedetto Sanseverino skrev också i sin "Intavolature facile" (1620) att punteado är mer lämpad för lutan.

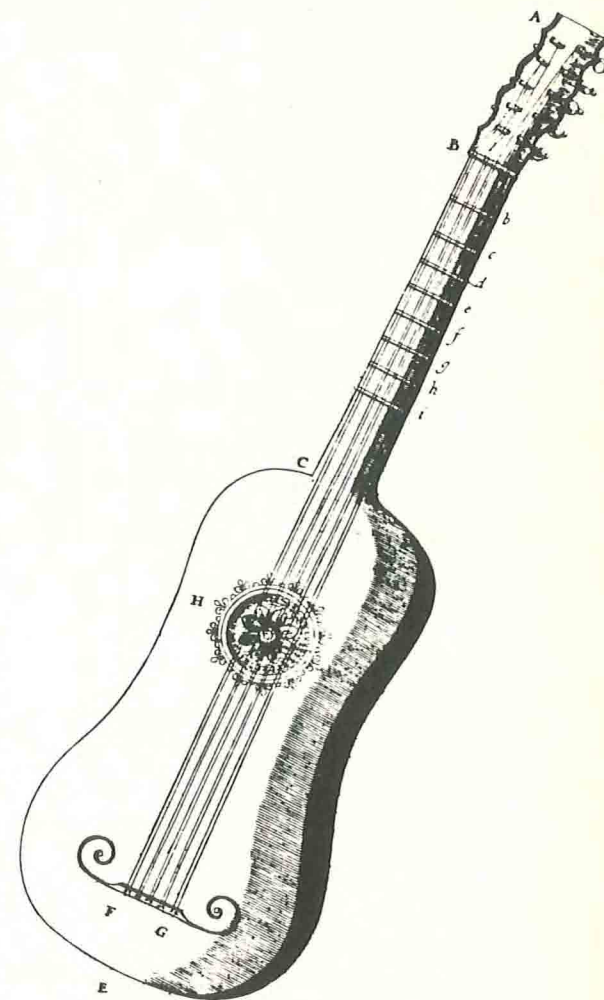
Rasgueado-tekniken och det rena ackordspelet kunde säkert förfinas mycket, men de musikaliska uttrycksmöjligheterna var i alla fall något begränsade. 1629 återgår Giovanni Paolo Foscarini i sin "Il Primo, Secondo e Terzo libro della Chittra Spagnola" till punteado-tabulaturen, men bibehåller samtidigt alfabeto-systemet. Han framhåller att han är medveten om att punteado bättre passar lutan och för gitarren använder han detta skrivsätt enbart för att "utsmycka" musiken. Man får en känsla av att Foscarini nästan ber om ursäkt för att han återinför punteado. Den "blandade" tabulaturen kom snart att bli allmänt förekommande och används så sent som 1714 i Santiago de Murcia's "Resumen de Acompañar la Parte con la Guitarra". Omkring 1670 övergav den store gitarristen Francesco Corbetta alfa-

betonotationen och skrev i stället ut ackorden i vanlig tabulatur. Rasgueado hade emellertid kommit för att stanna och anslaget betecknades antingen med små vertikala streck eller notvärden med upp- eller nedåttänkande skaft. I sin "Instruccion de musica sobre la guitarra española..." (1674) gav Gaspar Sanz en grepptabell enligt alfabeto-principen, men utnyttjar den sedan endast i begränsad omfattning i sin musik.

Juan Carlos y Amat kan också ta åt sig äran av att på allvar ha infört den femkoriga gitarren, som sedan brukades långt in på 1700-talet. Under senare hälften av 1600-talet framträder en rad betydande kompositörer för instrumentet: Francesco Corbetta, Francisco Guerau, Ludovico Roncalli, Lucas Ruiz de Ribayaz, Gaspar Sanz och Robert de Visée. Samtliga finns mer eller mindre väl representerade i moderna utgåvor. Främst har väl nutida gitarrister intresserat sig för Gaspar Sanz och Robert de Visée.

På samma sätt som för lutan innebär 1700-talet en nedgång för gitarren, även om Antoine Watteaus många målningar med gitarrmotiv tycks tyda på motsatsen. I Michel Correttes "Les Dons d'Apollon" (1763) finner vi början på en övergång från tabulatur till modern notation för gitarren och i slutet av 1700-talet börjar en ny utvecklingsperiod där tabulaturen blir ett minne blott. I vår tid har dock tabulaturen använts som ett, om ock omdiskuterat, pedagogiskt hjälpmedel och en reminiscens av alfabeto-systemet finner vi i de ackordsymboler som förekommer inom jazz- och populärmusiken.

Avslutningsvis kan noteras att vi även i Sverige har några gitarrtabulaturer bevarade. I Riksarkivet finns en handskrift och i Norrköpings stadsbibliotek två handskrifter samt ett unikt exemplar av Remy Médards "Pièces de Guitarre" från 1676.

Femkorig gitarr avbildad i Marin Mersennes "Harmonie universelle" (1636).

Fransk punteadotabulatur med markeringar för rasgueado. Ur Remy Médards "Pièces de guitarre" (1676).

